

Een onderzoek naar het gebruik van theater in de zorg voor mensen met dementie

Mijn naam is Linde Schumacher en ik ben in de afrondende fase van mijn bachelor Theaterwetenschap aan de Universiteit van Amsterdam. Om mijn opleiding af te sluiten, moet ik een bachelor scriptie schrijven. De scriptie die ik schrijf, gaat over het gebruiken van toegepast theater als middel in de zorg voor mensen met dementie.

Voor mijn onderzoek verdiep ik mij in psychosociale interventies en de implementatie van deze interventies met behulp van toegepast theater. Daarnaast probeer ik te inventariseren wat er in Nederland op dit moment gedaan wordt aan toegepast theater in de zorg voor mensen met dementie.

De Veder Methode is de enige Nederlandse methode die ik tegen ben gekomen in de wetenschappelijke literatuur over dit onderwerp. Dit zorgde ervoor dat ik geïnteresseerd raakte en contact opnam met Theater Veder. Ik werd hartelijk ontvangen en mocht Maria Westra interviewen. Het uitgewerkte interview is hieronder te lezen en zal in mijn scriptie dienen als basis voor een casestudie.

Ik heb eveneens drie trainingen mogen bijwonen. Twee trainingen vonden live plaats in de Veder vleugel en één online via Zoom. Tijdens de live kennismakingstraining werd de methode aan de hand van verschillende theatrale oefeningen ingeleid. Tijdens de deelname werd duidelijk hoe snel ik aan de hand van de principes uit de methode, samen met een totaal onbekende, de basis voor een voorstelling kon ontwikkelen. Deze samenwerking was mooi om mee te maken.

De vervolgtraining ging dieper in op de voorstellingen die bij de verschillende deelnemende groepen in ontwikkeling waren. Tijdens deze training werd er veel feedback gegeven en ontvangen. Dit riep een kritische houding bij de deelnemers op waardoor iedereen kon groeien.

De laatste training die ik heb bijgewoond, was online via Zoom. Dit was een unieke ervaring waarbij het denken in mogelijkheden vooropstond. Zelfs online is het mogelijk om theatraal bezig te zijn en samen inspiratie op te doen.

Tijdens het schrijven van een onderzoek met zo een maatschappelijk onderwerp moet je je altijd blijven verhouden tot de praktijk. De trainingen die ik heb mogen volgen, waren de connectie met de praktijk die tijdens het schrijven van een theoretisch onderzoek soms heel ver weg lijkt.

Het interview met Maria Westra.

Hoe bent u in dit vak terecht gekomen en waarom voelde u zich geroepen om dit werk te doen?

‘Dat kan je vinden op bladzijde tien van *Tien jaar Veder*.’ ‘Marieke is van huis uit verpleegkundige, maar bewandelde ook andere paden.’¹ Tijdens de dagen voor kerst werd duidelijk dat er zelfs tijdens de feestdagen geen contact werd gemaakt met de bewoners. Dit zorgde ervoor dat ze volkomen leeg naar huis ging. Op Eerste Kerstdag kwam een collega uitgedost op het werk om er een mooie dag van te maken. Het bleek dat de uitdossing een positieve werking had op de bewoners. Na de moord op Theo van Gogh, waar Westra getuige van was, ging het roer definitief om. De stichting moest worden opgericht. In 2005 was in Amsterdam de oprichtingsvergadering. Er moest iets ontwikkeld worden voor autisten, mensen met dementie, verstandelijk beperkten en psychiatrische patiënten. Het moest gaan om waardige communicatie die besloten ligt in kwetsbaarheid. De sleutelwoorden zijn: kracht, kunde, kunst en kwetsbaarheid.²

Zou u (kort) kunnen omschrijven wat u doet?

‘Dit kun je vinden in het tijdschrift *Tien jaar Veder* op bladzijde zestien over de schoonheid van contact en de ontmoeting. Het staat ook nog op bladzijde tien en bladzijde achttien.’ ‘Jan Krol, Helma Snelooper-Arendsen, Charlot Schoonenberg en Marieke Westra wilden ‘iets’ doen met poëzie en ouderen, [...]’³ Dit ‘iets’ mocht niet kinderachtig zijn. Omdat ouderen vaak weinig aandacht krijgen en omdat zij zich in een afrondende levensfase bevinden, werd deze groep de doelgroep.

---

¹ Marieke Westra, ‘Over de ontwikkeling van de Veder Methode’, *10 Jaar Veder 2005-2015. 10 Jaar wederkerig contact: van huiskamervoorstelling naar contactmethode.*, 2015, 10.

² Westra, *10 Jaar Veder 2005-2015*, 11.

³ *Ibid.*, 18.

Er wordt bij de Veder Methode gebruik gemaakt van reminiscentie. Dit spreekt het langetermijngeheugen aan. Door het langetermijngeheugen aan te spreken, krijgen de ouderen meer zelfvertrouwen. Er wordt namelijk beroep gedaan op dingen die ze nog wél weten. Door dit zelfvertrouwen kan er contact worden gemaakt in het hier en nu. Naast reminiscentie wordt er gebruikt gemaakt van validation, belevingsgerichte zorg en neuro linguïstisch programmeren.⁴ Westra is oprichter en artistiek leider van Theater Veder.

Hoe gaat het proces van het maken van een voorstelling in zijn werk?

‘Elke voorstelling begint met een-op-een-contact. Daarna wordt het langetermijngeheugen van de toeschouwer aangesproken, bijvoorbeeld door middel van herkenbare liedjes. Vervolgens maken de ouderen kennis met iets nieuws zoals een lied of een gedicht. Tot slot hebben de spelers opnieuw een-op-een-contact met de ouderen tijdens het afscheidsritueel.⁵ Het gaat heel erg over dat we een thema hebben. Nu hebben we het thema corona genomen en dan kijken we bij het lange termijngeheugen. Wat zouden we daarvoor kunnen gebruiken? We beginnen met een verhaallijn bedenken. Als we die verhaallijn hebben, zoeken we daar dus lange termijn en korte termijn poëzie of zang bij en de rollen. Dus eigenlijk: thema, verhaallijn, rollen en bijpassend repertoire. We eindigen altijd met een gedicht, *Laat laat licht*, dat is geschonken door Rutger Kopland.’

Hoe gaat het proces van het begeleiden van acteurs in zijn werk?

De Veder formule wordt het zorgpersoneel eigen gemaakt door middel van trainingen en coachings. Er zijn vier trainingen en een aantal persoonlijke coachings. Als de deelnemers alle trainingen en coachings goed doorlopen worden zij gecertificeerd. De deelnemers hebben dan de juiste tools in handen om zelf huiskamervoorstellingen te maken volgens de Veder Methode.

‘Zij volgen de Veder Methode als activiteit, dat scholingsprogramma. Het zijn altijd professionele acteurs waarmee ik werk die in een instituut worden opgeleid, dus op een theaterschool, niet op de toneelschool. Daarbij werk ik ook nog met mensen van het conservatorium of uit de kleinkunst. Dus eigenlijk die professionals, wanneer ze dat scholingsprogramma hebben gevolgd, kunnen én lesgeven én spelen én coachen. Dat is eigenlijk hoe het te werk gaat.’

Zijn er bepaalde methodes die u gebruikt voor uw werkzaamheden en voorstellingen?

De elementen van de Veder Methode zijn reminiscentie, belevingsgerichte zorg, neuro linguïstisch programmeren, theatrale prikkels, poëzie en wederkerigheid. Poëzie neemt een belangrijke plaats in in de Veder Methode omdat het een therapeutische werking kan hebben.⁶

Zijn er speciale technieken die u hanteert tijdens uw werk en wat kunnen deze technieken bewerkstelligen?

Hetzelfde antwoord als op de vorige vraag.

Heeft u een memorabel moment/casus of memorabele momenten/casussen uit uw carrière en zou u daar over willen vertellen?

‘Ik werkte als uitzendkracht bij een psychiatrische instelling in Den Dolder. Daar maakte ik kennis met een zeventigjarige vrouw. Ik vertelde haar eerlijk dat ik slechts één nacht in de instelling aanwezig zou zijn. Toen zij om drie uur in de ochtend nog steeds voor de televisie zat, probeerde ik haar naar bed te krijgen. Plots ging zij de informatie die ik eerder gedeeld had, tegen mij gebruiken. Ik hoefde mij helemaal nergens mee te bemoeien want ik werkte toch maar één nacht in de instelling. Ik voelde aan dat ik de vrouw moest afleiden. Dat deed ik door te gaan informeren naar haar verleden. Doordat

---

⁴ Westra, *10 Jaar Veder 2005-2015*, 18.

⁵ Ibid., 19.

⁶ Ibid., bijlage 2.1-2.2.

ik over vroeger was begonnen, leek de vrouw in één keer haar waardigheid te hebben herwonnen. De volgende ochtend, toen ik afscheid van haar kwam nemen, zei ze: 'Bedankt zuster, voor deze ontmoeting.' Het voelde alsof wij samen op reis waren geweest.'⁷

Wat draagt theater volgens u bij aan de zorg voor mensen met dementie?

'Het maken van contact. Ze in de 'doen-alsof' situatie te brengen. Het in vervoering willen brengen. De werkelijkheid prikkelen door middel van de rollen. Dat is wat ik gebruik. De theatrale communicatie gebruik ik, en daarmee bedoel ik de rollen van: acte de présence, timing en intonatie en declameren. Ik heb het eigenlijk vereenvoudigd. Ik heb het vertaald naar natuurlijke eigenschappen, om dat dat heel makkelijk overdraagbaar is. Rollen, dat kun je niet overdragen in zo'n kort tijdsbestek, maar acte de présence wel, want dat is een natuurlijke eigenschap. Die bewustwording leidt al een heel snel tot gedragsverandering.'

Welke reacties krijgt u op uw werkzaamheden van zowel de zorgbehoevenden als de naasten/mantelzorger en het verplegend personeel?

'De reacties van zorgpersoneel en de mantelzorgers zijn doorgaans heel positief. We hebben ook een onderzoek laten verrichten en daaruit is gebleken dat de arbeidssatisfactie verhoogt in zorginstellingen waar met de Veder Methode wordt gewerkt.'

Welke stappen zouden er in Nederland volgens u nog gezet kunnen worden in de zorg voor mensen met dementie?

'Uit het promotieonderzoek van Petra Boersma over de Veder Methode op de 24-uurs-zorg was de aanbeveling om het onder te brengen in scholingsinstituten. Daar zijn wij nu mee bezig om het daar onder te brengen. Ik hoop dat het toegroeit naar een faculteit, Kunst In Contact. De scholingsinstituten zijn de bakermat van overdracht van de methode. Als er elementen van de methode worden opgenomen in de curricula, denk ik dat dat de grootste kans geeft op bestendiging van de methode, dus de verduurzaming. Vanuit de kunst is dat eigenlijk de vereeuwiging, dus dat je echt iets door laat gaan. Ikzelf gebruik dan altijd als voorbeeld de gispn stoelen. Dat zijn eigenlijk stoelen die hebben een universeel karakter, dus die blijven alle generaties gewoon meegaan. De reden dat ik hiervoor blijf werken, is dat ik weet dat de Veder Methode een universeel karakter heeft.'

---

⁷ Westra, *10 Jaar Veder 2005-2015*, 16.